

Se strinjate

Bičanje mrtvega konja

Igor Bratož

Lep del prejšnjega desetletja sem bil kot poročevalec enega od tukajšnjih dnevnikov pogosto zadolžen, da tako in drugače spremljam vsakoletno mednarodno pisateljsko srečanje Pen na Bledu, in ob tem početju se mi je precej kmalu začelo postavljati več ne ravno prijetnih vprašanj o smiselnosti, strukturi, intoniranosti in duhovnem dometu omenjene inštitucije. Naj ne zveni torej odvečno, če z nekaterimi takimi marnjami postrežem tudi po letošnji blejski seansi, ki se pač ni skoraj v ničemer pomembno razlikovala od desetih prejšnjih, in poskušam vsaj delno nakazati mogoče izhode iz zagate, ki pesti ta blejski fenomen. Izhodišče besedovanja o tej zadevščini je samoumevno in očitno: nekje v Sloveniji je kraj, kjer je na skali grad, na otoku sredi jezera cerkev, nekje moteče ob jezeru pa grd betonski hotel s še gršimi konferenčnimi dvoranami, v katerem vsako leto maja strpajo stotnijo mož in žena peresa, ki tam potem razlagajo, kaj je na svetu narobe in kako vsemu zlemu in podobnemu nekako elegantno odpomoči, seveda z besedo, z močjo besede. Izhodišče vsakršnih tukajšnjih razpravljanj o kondiciji omenjene prireditve mora seveda in tako

rekoč obligatorno biti tudi neveselo dejstvo, da srečanju hudo manjka razvidne, zaresne učinkovitosti in vsaj zasilne mediageničnosti. Kritike, ki so v zadnjih letih trdile, da je prireditev enostavno nemediagenična, so po večini izhajale iz tega, da ima vsa zadeva že sama po sebi javni značaj, a o tem zelo zelo dvomim, saj marsikaj govori ravno o nasprotnem: zdi se, da so tako slovenski organizatorji (ki so nekakšen kolektivni *chargé d'affaires* objezerske kongresoidne zadeve) kot po večini tuji gostje povsem zadovoljni z zdajšnjo strukturiranostjo ceremonije; ta zdaj deluje kot nekakšen zlizan gledališki komad, v katerem so natančno določeni vsi izhodi in tudi pavze za spremembo kostumov (če ne veste, to je tik pred tem, preden avtobus odpelje na Kučanov sprejem v vilo Bled) in zamenjavo klobukov. Si edina mednarodna pisateljska organizacija, torej združba pesnikov, dramatikov, urednikov, esejistov in romanopiscev, "vest svetovne pisateljske skupnosti", kot je nekoč dejal Arthur Miller, to res zasluži? Nisem čisto prepričan. Vznik mednarodnega Pena, Association of Poets, Playwrights, Editors, Essayists and Novelists, je sprožil premislek o grozotah prve svetovne vojne; ustanovili so ga leta 1923 v Londonu, in na začetku je bilo zanj – kot vemo iz različnih spominskih poročil – značilno izrazito klubsko vzdušje. Kaj pa naj bi človek pričakoval od uglednih londonskih

gospodov, ki so gojili za takratne razmere več kot ustrezno mero alternativnosti. Saj veste, fantje, ki si upajo. Slovenski center Pen je (to je nespregljivo in več kot odlično zgodovinsko dejstvo) nastal nenavadno kmalu po ustanovitvi mednarodnega "kluba", po zaslugi uglednega profesorja Janka Lavrina pa je bil v mednarodno pisateljsko združbo sprejet že leta 1926. Pregledovalci zgodovine Pena v nobenem primeru ne morejo spregledati znamenitega dubrovniškega kongresa organizacije leta 1933 (med petnajstimi slovenskimi udeleženci sta bila tam tudi Izidor Cankar in Josip Vidmar), ko je mednarodni Pen daljnovidno in kot ena prvih, če ne kar kot prva mednarodno pomembna organizacija izključil nemške nacistične pisatelje, zagovornike sežiganja knjig pisateljev židovskega rodu. Med še posebej zvezdne penovske trenutke je zanesljivo mogoče uvrstiti tudi kongres Pena na Bledu leta 1965: če pustimo druge, sicer pomembne zadeve ob strani, je mogoče pripomniti, da so se ga udeležila velika pisateljska imena, s tem pa smo že pri neveseli ugotovitvi, da moč zdajšnjih blejskih seans močno duši ravno pomanjkanje svetovno znanih imen, ki bi bila že zaradi svojega slovesa zmožna blejsko "stvar" veliko tehtneje postaviti na svetovni oder. Blejsko srečanje je poleg rednih kongresov prireditelj z najdaljšo tradicijo v mednarodni pisateljski organizaciji, in več kot čudno se mi zdi, da se tako prestižne prireditve nočejo udeležiti zares velika pisateljska imena. Je mogoče, da je že marsikomu jasno, da je tak koncept že zdavnaj preživel, da je blejska stvar postala nepomemben

debatni klub, ovešen z različnimi protokolarnostmi? Da sta se svobodomiselnost in nekdanji "upati si" spremenila v resnobno cukreni ceremonial? Dejstvo je, da tej prireditvi "literarnih združenih narodov", kot je mednarodni Pen pred leti, sredi osemdesetih, poimenoval Miloš Mikeln, enostavno manjkajo svetovno znana imena (to je sicer ugotavljal že predsednik slovenskega centra Pen Drago Jančar leta 1987) in da so – če si privoščim še navedek slovenskega penovca Borisa A. Novaka – mednarodni Pen in njegove dejavnosti že pred časom postale nič drugega kot "navadni turizem brez etičnih kriterijev in motivov". Pa poglejmo, kdo vse bi lahko prišel zagotavljat tehtnost blejske seanse: leta 1965 so bili na Bledu na primer Arthur Miller, še zmeraj tudi eden od podpredsednikov mednarodnega Pena, Miguel Asturias, Pablo Neruda, Ignazio Silone, vsi yemo, da je Bled obiskala tudi resna gospa z imenom Agatha Christie. Med zdajšnjimi podpredsedniki mednarodnega Pena so poleg Millerja danes tako znana imena kot Nadine Gordimer, Mario Vargas Llosa, med svetovalci enega od penovskih odborov so tudi Harold Pinter, Kurt Vonnegut, Bei Dao in še marsikatero pero svetovnega slovesa. Zakaj ne pridejo na Bled? Dvomim, da le zato, ker ne bi imeli kaj povedati. Tako pa se ob tem marsikomu vsiljujejo precej turbonejša premišljanja, nemara podobna nasvetu z naslova ene od kompilacij pankovskega ansambla Sex Pistols, namreč Flogging a Dead Horse. Žal. Je res tako tako hudo, je res treba biti tako drastičen? Brez zamere – ja. Le težko se je izogniti prvinskemu

studu, če prideš na Bled opazovat nekakšne novodobne šamane, ki se menda čisto zares prepričani, da počnejo nekaj velepomembnega in se temu ustrezno vehementno tudi obnašajo in "nosijo". Bodimo raje realni, torej pesimistični: Pen, "vest svetovne pisateljske skupnosti", kot je nekoč dejal Arthur Miller, je morda nekaj bila kolikor toliko opazna moralna moč v svetovni politiki, morda je imela kdaj vsaj minimalen vpliv na svetovno javno mnenje, vendar danes vsekakor ne več. Morda je bil pomemben dosežek, da je nekaj, pred desetletji vsaj omogočala komuniciranje med tistimi, ki si tega drugače niso mogli privoščiti, vsaj malo širila meje svobode tudi v nedemokratskih režimih (a ne v vseh), a danes so razmere bistveno drugačne, v risu najrazličnejših perfidnih globalizacijskih impulzov je tako obnašanje, kot ga je mogoče opazovati na Bledu, čisti anahronizem, tem bolj patetičen, ker se zdi, da se tega ali nihče ne zaveda ali pa to zavestno spregleduje. Pojdite v knjižnico in si preberite referate na primer še s piranskih srečanj konec šestdesetih let: po tonu se ne razlikujejo kaj zelo od tona množice prispevkov iz zadnjih let, pa se je vmes svet vendar že večkrat prevrnil na glavo in postavil na novo. No, je pa vseeno posebno doživetje opazovati presenetljivo hipertrofirano vneto in resnobnost, s katero o vprašanih svobode in miru ad libitum razpravljajo taki in drugačni odreševalci, za katere se zdi, kot da niso še nikdar izkusili česa učinkovitejšega. Bistven problem blejskih seans je nalezljivi sindrom odreševalstva, neskončno brezplodne vaje v verbalizaciji gneva nad vsem mogočim, a

mišljene hudo zares in resnobno. Tuji udeleženci, ki so običajno v večini, tako rekoč že prestopijo slovensko mejo z zavestjo, da morajo v hotelu ob jezeru neizogibno in na vsak način nastopiti angažirano, svobodobraniteljsko. Tak odnos pa seveda takoj sfiži vsakršno razpravljanje o literaturi in ga spelje drugam, v nekakšno ozeenovsko-manihejsko lamentiranje o svetovnih strahotah, s katerim pa si nihče ne more kaj prida pomagati, še najmanj žrtve. Ta logoreična poklicna odgovornost za vse, kar je na svetu iz tira, je že lep čas še najbolj določujoč element blejskih srečanj in zdi se, da to – namreč dejstvo, da pisatelji ne zmorejo več razpravljati o literaturi – nikogar prav posebej ne moti. Pa čeprav za ceno omladne podobe prireditve v medijih, ki naj bi vendar edino pravo resnico in edino prave recepte ponesli v širni svet, tudi na mize politikov. Tu gre kajpak za to, o čemer sem razpredal že ob nekaterih prejšnjih blejskih srečanjih: posamezni člani mednarodnega Pena oziroma člani posameznih nacionalnih centrov so kot izjemni posamezniki že "po definiciji" zmožni vsakršnih smelih, izrednih moralnih dejanj, njihovo pero je po pogumu in ugledu, ki ga vodi, res pogostokrat lahko tudi meč, organizacija kot seštevek izjemnih individuumov pa vse take čiste impulze nujno sfiži v nekaj omlednega, birokratskega, politikantskega ali podobno motečega in nekoristnega. Mednarodni Pen nastopa zgolj v vlogi usklajevalca čudaških ali navijaških mnenj niza debatnih klubov, in ta skorajda poklicna odgovornost za vse, kar je na svetu iz tira, ki je na prvi pogled še najbolj

določujoč element blejskih srečanj, je v resnici verbalni ništrc, pogosto zgolj ignorantsko prodajanje duhovnega evrokiča. Včasih gredo stvari tudi čez rob dobrega okusa: letos je na eni od okroglih miz nastopil Makedonec (žal celo albanskega rodu), ki je svoj nastop uvedel z marnjami o težkem položaju, v katerem da je njegova domovina, a da bo prav hitro bolje, je tolažeče dodal, samo še opravijo s tistimi "teroristi", ki da tam dol nekaj rovarijo, pa bo spet vse v redu. Kaj!? What!? Komaj sem verjel, da sem prav slišal, oziral sem se po dvorani, kdo bo prvi, ki bo pripomnil kaj žolčnega, a nihče ni niti trznil, kaj šele, da bi zahteval mikrofona in spoštovanemu gospodu pisatelju povedal, da ne upošteva najmanj tretjega in četrtega člana listine mednarodnega Pena, ki pravita, da morajo člani mednarodnega Pena vselej z vsem vplivom, ki ga premorejo, delovati za dobro razumevanje in medsebojno spoštovanje med narodi, za prijateljstvo in intelektualno sodelovanje med pisatelji kjer koli in da se z vstopom zavezujejo, da bodo nasprotovali vsakršni obliki zatiranja svobode govora v državi in skupnosti, ki ji pripadajo. Pa se ni zgodilo nič. Poleg tega se na Bledu – na to so tudi že pred leti opozarjali različni komentatorji – vsako leto maja dogaja nekakšno samoumevno reduciranje literature na nekaj žlahtnega, a vendar prisotnega le v ozadju, pritaknjenege zgolj kot dekoracija. Vsakoletno blejsko srečanje je srečanje pisateljev, a o literaturi in rešetanju o njej na njem ne duha in sluha. Pa to pravzaprav ni nič presenetljivega: njegov

raison d'être že desetletja ni literatura, ampak zunajliterarne zadeve, predvsem politika in zlo v vseh oblikah – in seveda politika. To je seveda vsiljeni poligon, ki pisatelje nujno izziva in mora izzivati k nenehnemu preverjanju odgovora na vprašanje, ali je pero iz grba častitljive organizacije lahko močnejše od meča, čez katerega je prekrizano, vendar pa je treba upoštevati tudi nadvse žalostno dejstvo, da ima beseda pisateljev, takoj ko zaide v kuloarje politike, že na prvi pogled veliko manjšo težo od mešetarjenj, ki si jih na primer zmore privoščiti realpolitični um. Kot da te lekcije ne bi videli in "vzeli" že v zadnjih desetih letih v Sloveniji. Če naj blejska seansa ne ostane podobna nekaterim podobnim organizacijskim mazohizmom, kot jih je sicer dovolj vsepovsod (podobna duhamornost je bila pred leti značilna za srečanja v kadilnici kranjskega Prešernovega gledališča, podobno radi "vadijo" tudi na simpozijem delu vileniškega srečanja), bi se organizatorji morali malce ozreti naokrog in si prikrbeti dober zgled. In kam naj obrnejo pogled? Nikamor drugam kot v leglo sodobne evropske birokracije, proti Bruslju, Strasbourgu. Tam bi lahko videli, da je tehnologija simpozijev, kongresov in podobnih zadevščin precej napredovala: preden sploh kdor koli pomisli, da bi tja in tja povabil razpravljat sto ljudi, preveri, kakšen je mogoč učinek, kakšni so cilji seanse, kako so uresničljivi in ali so povabljeni sploh ustrezni. Nekaj take nepompozne organizacijskosti Bledu in tamkajšnjemu srečanju nikakor ne bi škodilo. Ravno narobe.